

Quadèrn d'Estudi Num. 3

Pronòms Relatius

**Elaborat pera Seccion de Lingüística der
Institut d'Estudis Aranesi deth Conselh
Generau d'Aran**

Conselh Generau d'Aran

I.S.B.N:
84-89940-79-7

D.P.:

Dessenh e maquetacion:
Alèxia Grustan

Quadèrn d'estudi num. 3
*Elaborat pera Seccion de Lingüística der Institut d'Estudis Aranesi deth
Conselh Generau d'Aran*

ENSENHADOR

<u>0. Es pronòms relatius</u>	5
<u>0.1.1. Relatives adjectives</u>	5
<u>0.1.2. Relatives substantives</u>	6
<u>1. Qu- sense preposicion.</u>	7
<u>2. Qu- damb complements introduits per preposicion.</u>	10
<u>3. Quaques expressions de relatius en castelhan e en catalan e era sua equivaléncia en occitan</u>	14
<u>3.1. Pronòms relatius</u>	14
<u>3.2. Advèrbis relatius</u>	17

PRONÒMS RELATIUS

O. Es pronòms relatius remetèn entà un element nominau d'auança apareishut laguens ua orason e lo captrèn en tot introdusir ua orason subordinada que hè era foncion d'adjectiu: *Era mainada que vedetz aquiù seiguda, ven de crompar-se un tricòt de lan. Sa pair, qu'ère engenhaire en ua enterpresa, moric est'an passat.*

Er inventari de formes ei coma segúis:

Atòns: *que* (damb o sense antecedent), *qui* (sense antecedent); *a on*, *quan*, *com/coma* (pronòms adverbiaus);

Tonics: *qué*, *qui*, *a on*, *quau* (e es sues variantes).

O.1. I a dus tipus generaus d'orasons relatives, es adjectives e es substantives.

O.1.1. Relatives adjectives, que son es que dan u.n explic sus eth substantiu ath quau complementen:

Er òme qu'avem vist ère eth deputat.

Er òme de qui avem parlat ère eth deputat.

En aquestes dues orasons compausades, era subordinada exprimis quauquarren sus eth nòm "òme": en prumèr cas se ditz que l'aviem vist; en dusau cas se ditz que n'avem parlat.

O.1.1.1. Entàs relatives adjectives podèm hèr ua distinccion enter es adjectives especificatives e es adjectives explicatives.

Es especificatives balhen ua informacion non coneishuda sus eth nòm que complementen, e donques l'especifiquen laguens d'un nombre indeterminat d'èsters:

Er òme dera cravata ròia qu'aviem vist en parc ère eth deputat.

Didem que, laguens de toti es òmes que podien portar cravata ròia, eth que nosati volem díder ei aqueth qu'aviem vist en parc.

Per contra, es adjectives explicatives dan ua informacion addicionau sus er èster designat peth nòm, mès sense besonh d'establir ua especificacion sus quina ei era referéncia deth nòm laguens de totes es possibles:

Aqueth òme dera cravata ròia, qu'ère eth president dera Deputacion, mos saludèc amistosament.

Didem qu'ère eth president dera Deputacion, mès aquesta informacion non ei cap determinanta entà identificar ad aqueth òme.

Remercatz qu'es especificatives van ath darrèr deth nòm sense virgules, mès es explicatives van tostemp mercades per virgules ath començament e ara fin.

O.1.2. Relatives substantives, que hèn eth ròtle de nòm:

*Non me platz bric que sigue eth coordinador.
Mos didec que vierie deman.*

En prumèr exemple, era orason introducida damb que pren eth ròtle de Subjècte, e en dusau exemple pren eth ròtle de Complement Dirècte.

En tot aver present era distincion enter relatives adjectives e relatives substantives, es trèts generaus es pronòms que les introdusissen son es que presentam ara seguida.

1. Qu- sense preposicion.

1.1. En generau ei un que atòn damb foncion de pronòm, ei a díder que pòt representar persones, causes o elements indeterminats (neutres), qu'a d'aver un antecedent explicit e que pòt reméter ara foncion de subjècte, d'atribut o de complement ena subordinada. Se sage tostemps de relatives adjectives:

Er òme que cercatz ei aciu.

Principau: Er òme ei aciu (antecedent: er òme)

Subordinada: Cercatz er òme > er òme (CD)=que > que cercatz, foncion de CD

Cercatz ar òme qu'ei aciu.

Principau: Cercatz ar òme (antecedent: er òme)

Subordinada: Er òme ei aciu > er òme (Subjècte)=que > qu'ei aciu, foncion de Subjècte

Eth can que laire ei estacat.

Principau: Eth can ei estacat (antecedent: can)

Subordinada: Eth can laire > que laire, foncion de subjècte

Era aigua que pishe dera sheta ei heireda.

Principau: Era aigua ei heireda (antecedent: era aigua)

Subordinada: Era aigua pishe > que pishe, foncion de subjècte

Jamès avem sabut çò que hèn.

Principau: Jamès ac avem sabut (antecedent: ac=açò)

Subordinada: Hèn açò > que hèn, foncion de CD

[Orasons coma aquesta son semblantes as interrogatives indirèctes, mès aquestes darrères van damb un qu- tonic (qué, com, quan, a on...):

Jamès avem sabut çò que hèn ~ Jamès avem sabut se qué hèn (se com ac hèn, se quan vieràn, ...)]

1.2. Per contra, non podem cap considerar coma pronòm un que sense antecedent explicit. En aquest cas, eth que a ua foncion de conjoncion subordinanta (de ligam enter es dues orasons), sense referéncia particulara ena principau. Se sàge de relatives substantives, damb foncion, coma avem dit, de Subjècte o de Complement Dirècte:

Que siga tan luenh m'ei un problèma entà vier.

Principau: (Aquerò) m'ei un problèma entà vier (non i a antecedent)

Subordinada: Sò tan luenh (foncion de Subjècte(=aqerò))

Ditz que vierà.

Principau: ditz

Subordinada: vierà (foncion de CD)

1.3. I a tanben un pronòm relatiu Subjècte o Complement Dirècte damb antecedent generic, que pòt èster ua o mès personas; aqueth pronòm ven representat per un qui atòn:

Qui volgue vier ja sap se qué cau hèr [Era persona o es persones que volguen...]

Minge qui age hame.

Sauvatz a qui poscatz.

En darrèr exemple, non podem considerar eth qui coma precedit de preposicion, pr'amor qu'aguesta ei implicita en CD quan aquest ei ua persona.

Tanben se pòt dar qu'aqueth Subjècte o Complement Dirècte sense antecedent siguen nèutres (e designen causes o entitats abstractes). En aquest cas ua construccion colloquiau ei arribada deth castelhan; se tracte des orasons damb lo (que) nèutre, que se correspon ath el (que) catalan e ath çò (que) aranés (donques, cau evitar era forma eth (que)):

Lo más bueno es el jamón ~ El més bo és el pernil ~ Çò de mèi bon qu'ei eth camalhon

Lo que más me gusta es el jamón ~ El que més m'agrada és el pernil ~ Çò que mèi m'agrada qu'ei eth camalhon (o Era causa que mèi m'agrada . . .)

Les puedes decir lo que quieras ~ Els pots dir el que vulguis ~ Les pòs díder çò que volgues.

Es formes qu'en castelhan prenen era forma nèutra lo cual e en catalan la qual cosa en aranés se pòden exprimir per mejan dera forma çò que:

Es alto, lo cual significa que es viejo ~ És alt, la qual cosa vol dir que és vell ~ Ei naut, çò que vòu díder qu'ei vielh.

1.4. Sense antecedent podem trapar tanben es relatius adverbiaus a on, quan e com/coma:

A on èm nosati non i podetz èster vosati.

Quan vengue l'ac dideram.

Pòrta'c com/coma volgues.

1.5. Acceptam, talament com ac hè en generau er occitan, es frases relatives introdusides peth mot que e a on era relacion ei exprimida tamb un pronòm o un possessiu de represa:

Era gojata que te'n [d'era] parli.

Eth país que i [país] vau.

Eth mètge que lo [mètge] vedí delàger de sers.

Eth vesin qu'era sua [d'eth] fraia vòu èster mèstra.

En cas de qu'er antecedent age ua valor temporau, eth que pren ua valor adverbiau sense anar seguit de pronòm de reprenuda:

Aqueth dia qu'anèrem entath parc hège heired.

2. Qu- damb complements introdusits per preposicion.

2.1. Ena descripcion anteriora avem vist era foncion pronominau e non pronominau de que. Entà çò que tanh ara foncion pronominau, que se correspon as relatives adjectives, avem vist qu'eth pronòm represente

complements que van introduïts sense preposicion ena subordinada: foncion de Subjècte o de CD. En cas qu'era foncion ena subordinada sigue introduïda damb preposicion, eth pronòm corresponent ei tonic e pòt aver era forma generica qué* (sustot s'er antecedent non ei ua persona) o quau, o atòn damb era forma qui quan er antecedent ei ua o mès persones. Aguestes formes introduïdes damb preposicion comprenen foncions que van deth Complement Indirècte enquiàs complements adverbiaus:

Eth castèth de qué/deth quau vos parli ei darrèr d'aqueth tucò (complement preposicionau).

Aguest ei eth mainatge de qui/deth quau te parlè (complement preposicionau).

Era facilitat tamb qué/tamb era quau a hujut (complement circonstanciàu de manèra).

Era hemna de qui/dera quau ètz encamardat (complement der adjectiu).

Er òme ada qui/ath quau parlava (c. indirècte).

Es paredèrs entà qui/entàs quaus trabalhen (c. circonstanciàu benefactiu).

Era rason per qué/pera quau vos è dedicat aguest poèma (c. circonstanciàu causau).

Era casa dera quau gessien/d'a on gessien (c. circonstanciàu de procedéncia).

Eth carrèr peth quau passauen/per a on passauen (c. circonstanciàu locatiu).

[coma cas de formalitat extrema, ei possible er emplec de quau sense èster introdusit per preposicion:

Vedérem era mainada, era quau [que], en tot demorar a sa mair, se'n portèc ua decebuda.]

* Rebrembatz qu'eth que relatiu precedit de preposicion ei accentuat.

2.2. Quan es subordinades son relatives substantives, se da qu'eth qué, eth qui o es relatius adverbiaus desvolopen eth ròtle de complement sense aver antecedent explicit ena preposicion principau:

*Per a on an passat eri non ei pas era opcion mès bona.
Ja sai per a on an passat eri.
Plan que veigui de qué/de qui me parlatz.
N'i aurà entà qui ac aurà meritat.*

Avem d'evitar eth calc lingüistic deth castelhan que consistís a tier er article tamb eth relatiu que quan non i a pas supression d'un nòm:

Plan:

*Es gojates que vengueren delàger e era [gojata] qu'ei venguda aué.
Aciu avetz cerides, prenetz es [cerides] que volgatz.*

Mau:

Era gojata dera [aciu non ei pas possible de híger eth mot gojata] que te parli.

En aquest cas calerà donc tier es formes que seguissen:

*Era gojata dera quau te parli.
Era gojata de qui te parli.
Era gojata que te'n parli.*

2.3. Quau, en bèri parlars lengadocians, pòt desvolopar eth ròtle de qui:

La femna de quau me parlatz ~ Era hemna de qui me parlatz.

2.4. Era forma eth quau presente eth paradigma que seguís:

	Singular	Plurau
Masc.	eth quau	es quaus
Fem.	era quau	

Aquesti relatiu non son lèu bric emplegats ena lengua parlada d'aué, mès son de besonh entara precision lingüística. En tèxtes vielhs e escrivans modèrns les i trapam:

Aqueg contra loquau serà feyta la demanda.

Aqueras bèras pensadas sus las quaus jo qu'ei tant de còps tonerreat (Sermon deu curé de Bidèren).

2.5. Eth demostratiu aqueth a coma ua des foncions principaus era d'èster antecedent deth relatiu (*aqueth que hè açò . . .*), en tot destrigar uns objectes ja nomentats d'avança:

Uns arbes que non son pas bric escapçats ~ Aqueri que non son pas bric escapsats.

O en aquesta locucion generalizada: . . . com aqueth que

Braquen era ansunha coma aqueth que braque pan.

3. Quauques expressions de relatius en castelhan e en catalan e era sua equivaléncia en occitan

3.1. Pronòms relatius

el cual / la cual *eth quau / era quau*
el qual / la qual

È minjat tamb ta pair, *eth quau [que]* m'a parlat de tu.

He comido con tu padre, *el cual* me ha hablado de ti / He menjat amb el teu pare, *el qual* m'ha parlat de tu.

bajo el cual *jós eth quau / ath dejós i / qu'ath dejós*
sota el qual

È un lhet e ath dejós i saui es mèns estauvis /
È un lhet qu'ath dejós i saui...

Tengo una cama bajo la cual guardo mis ahorros/
Tinc un llit sota el qual hi guardo els meus estalvis.

a lo que [cual] *ad açò* *a la qual cosa*

Me didec que non, ad açò responí...

Me dijo que no, a lo que yo respondí... / Em va dir que no, a la qual cosa jo vaig respondre...

de lo cual *pr'amor d'açò / per'mor d'açò / per açò/*

de la qual cosa
e ne / e n'

*Avem podut arribar lèu, pr'amor d'açò èm plan contenti.
~ Avem podut arribar lèu e n'èm plan contenti.
~ Avem podut arribar lèu, per açò èm plan contenti.
~ Avem podut arribar lèu, qu'ei pr'amor d'açò
qu'èm plan contenti.*

Hemos podido llegar pronto, de lo cual nos
alegramos / Hem pogut arribar aviat, de la qual cosa ens
alegrem.

*después de lo cual dempús d'açò
després d'això*

Dempús d'açò se n'anèc entara sua demorança.

Después de lo cual se fue a su aposento / Després
d'això se'n va anar a la seva cambra.

*en el cual a on, en quau, en qué
en el qual, en què*

*~ Eth país a on viuem.
~ Eth país en qué viuem.
~ Eth país en quau viuem.*

El país en el cual vivimos / El país en què vivim.

*lo cual çò que, causa que
la qual cosa*

*Sò trauessat eth desèrt, çò qu'explique eth mèn
cansament.
~ Sò trauessat eth desèrt, causa qu'explique eth
mèn cansament.*

He cruzado el desierto, lo cual explica mi cansancio/
He creuat el desert la qual cosa explica el meu cansament.

*lo que
el que*

aquerò que, çò que

*Hè aquerò que volgues.
~ Hè çò que volgues.*

Haz lo que quieras / Fes el que vulguis.

*Aquerò que toti desiram qu'ei anar-mo'n.
~ Çò que toti desiram qu'ei anar-mo'n.*

*Lo que todos deseamos es irnos / El que tots
desitgem és anar-nos-en.*

*por lo cual
per la qual cosa*

plan per açò, pr'amor d'açò

*es por lo que
és per això que*

qu'ei pr'amor d'açò que

*sin lo cual
o si no*

se non ei pas atau

Se non ei pas atau non ei pas possible qu'ac arthenes.

*Sin lo cual no es possible que lo consigas / O si
no no és possible que ho aconseguixes.*

*cuyo, cuya, cuyos, cuyas
el (o la) del qual (o de la qual)*

*Eth castèth, es tors deth quau vedetz ath hons,
ei deth sègle XI.*

*Eth castèth qu'es sues tors vedetz ath hons, ei
deth sègle XI.*

*El castillo cuyas torres veis al fondo, es del siglo XI
Es castell les torres del qual veieu al fons, és del
segle XI.*

Aquesta forma coma permet de distingir era comparativa dera interrogativa, qu'ei obligadament com o quin

Com vòs qu'ac diga? Ac pòs díder coma volgues.

Quin vòs qu'ac diga? Ac pòs díder coma volgues.

lo + adjectiu

çò de, com ne + èster de

com, allò, el que té

Ei incredible çò de vergonhós qu'ei.

~ Ei incredible com n'ei de vergonhós.

~ Ei per demès çò de vergonhós.

Es increíble lo tímido que es /

Es increíble com és de tímid

**CI
EA** COLLECCION
INSTITUT
D'ESTUDIS
ARANESI

Conselh Generau d'Aran